

נפילתו של נפיל

לפני שנים ספורות הלין העורך וחוקר הספרות הבכיר פרופ' מנחם פרי על השיח המגדרי והזהותני הזרע הרס בתחום. בספרו החדש, הכופה "הומוארוטיות" על הסופרים ברנר וגנסין, נכנע פרי ומצטרף לגל המגונה | יהודה ויזן

מנחם פרי, שב עלי והתחמם: הדיאלוג ההומוארוטי בין ברנר לגנסין - מיקרו-ביוגרפיה הספרייה החדשה, 2017, 410 עמ'

.א

"אֵיךְ האמת? אֵיךְ השקר? אֵיךְ אני בעצמי? מִי האנשים הסובבים אותי? באיזה עולם אני חי?"

דוד פרישמן

לפני שבועות אחדים, שיטוט אקראי בַּמְרְשֶׁת הוביל אותי לעיין בערך הוויקיפדיה של אברהם בן-יצחק. ערך קצר יש לו לבן-יצחק, כעשר שורות ולא יותר. בין אותן

יהודה ויזן הוא עורך כתב העת וסדרת הספרים 'דָּחֶק'. לאחרונה הופיעו ספריו 'תקנות שכנגד' (שירים), 'שירים של אחרים' (תרגומי שירה) ו'פֶּקֶח' (רומאן).

השורות קפצה לעיני שורה תמוהה במיוחד, שעמדה לבדה, כפסקה בפני עצמה: "פרופסור אריאל הירשפלד העריך שאברהם בן יצחק היה הומוסקסואל [דרוש מקור]".

אני זוכר שהשתהיתי מעט – בטרם הסרתי את השורה מן הערך – ותהיתי על פשר הדבר. במיוחד טרדו את מנוחתי הסוגריים הרבועים שציינו כי "דרוש מקור". כלומר, מקור לדבריו של הירשפלד. אך הירשפלד עצמו, כמובן, הוא לא העניין (וגם לא המקור), ולמעשה גם לא בן-יצחק, וגם לא קביעתו הנחרצת של פרופ' חיים באר באשר לבן-יצחק ולפיה "כשקוראים את הטקסטים שלו היום ברור שהוא היה הומו".¹ העניין הוא בכלל ביאליק. ולא דווקא ביאליק עצמו, כי אם "מישור התשוקה ההומוסקסואלית" בשירו הנודע 'ביום קיץ, יום חום', כפי שמבאר לנו הירשפלד בספרו 'כינור ערוך'.²

גם הוא בממוגדרים. יוסף חיים ברנר

אך אולי בעצם דווקא יוסף חיים ברנר ואורי ניסן גנסין הם אלה שצריכים לעמוד כאן במוקד העניין, ושעל יחסיהם מעיד הירשפלד באותו ספר ממש כי "האיכות ההומוסקסואלית שבאהבה הזאת [ביניהם] היא ודאית".³ ואם כבר עסקינן בברנר וגנסין, הרי שבאופן טבעי עלינו לציין גם את עגנון, וחשוב מכך לאין ערוך, את ההרצאה שנשא הירשפלד לפני חודשים ספורים בכנס הבין-

לאומי ללימודי עגנון באוניברסיטה העברית, ושמה בישראל: Homoeroticism in "Two Scholars Who Were in Our Town" - Between Agnon and the Rabbis. ובלשונו: "הומוארוטיות ב'שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו" – בין עגנון והרבנים".

אולם כפי שכבר אמרתי, הירשפלד הוא לא העניין, וגם הקריאות ההומוארוטיות שהוא כופה על שירת ימי-הביניים ועל תלמידיו הסומים אינן העיקר. וזאת משום שהעניין בכלל נסוב סביב אתרמן. וכשאני אומר אתרמן איני מתכוון חלילה לפסגות הפואטיות שב'שירי מכות מצרים', כי אם, כמובן, לתגלית המרעישה של פרופ' דן מירון כי בשירו המוקדם של אתרמן 'בגן בדצמבר' מסתמנים "קווים של חוויה הומוארוטית".⁴

אך מה הם קווים של חוויה, או טענותיו של מירון כי פרנץ קפקא חש למול 'גופו של יצחק לוי, הפרוטז'ה התיאטרלי', "תערובת של משיכה הומוארוטית",⁵ למול הקביעה של פרופ' מיכאל גלזומן – האיש שזיהה "גוון הומוארוטי מובהק" ב'אלטנוילנד' של הרצל – ולפיה 'מסעות בנימין השלישי' לסבא מנדלי אינו אלא "היפוך פרודי פרוע של שיח האהבה של הרומן האירופי" המתקיים כאן בין שני גברים.⁶ וכו'.

נדמה לי כי די לפי שעה ברשימת המצאי שהוצגה לעיל (ויסלחו לי החוקרות והחוקרים

שיגעו ומצאו כי לאה גולדברג הייתה כפי הנראה לסביבת-תת-הכרתית-מודחקת-בארון – וכפי הנראה גם דבורה בארון – על שלא ציטטתי מדבריהן ומדבריהם בעניין או מקריאותיהן ומקריאותיהם הקוויריות בשירת פוגל ורחל ובסיפורי שופמן, סמילנסקי ואחרים) כדי לקבוע באופן ודאי שאחת משתי ההשערות הבאות (השנייה) היא בהכרח נכונה:

(א) כי דור המייסדים היה דור שכולו, כלשון הימים ההם, סדומאים.

(ב) כי קיימת כאן אופנה אקדמית אגרסיבית במיוחד, נדבך נוסף ל"שיח", שלא לומר תעמולה ניאוליברלית במסווה של חקר-ספרות, פרי זנונים צרפתי שהסתאב עוד יותר בארצות הברית והגיע אלינו, פראים חשוכים שכמותנו, באיחור אופנתי גם כן – ושבמסגרתה מתחרים החוקרים ביניהם, מן הסתם בחדווה ובהתענגות הומוארוטית כלשהי – למי יש יותר גדול, כלומר, סופר יותר גדול, שביצירתו, או במכתביו, או בפתק שמצאו על המקרר של השכנה שלו לשעבר, יש רמז ולו קלוש ביותר לכך שהלה הגה בהיפוך שולחנות, או שאולי לא הגה, אך רוצה היה להגות. ואולי אף לא הגה, ואף לא ביקש להגות, אלא הדחיק, בלא ספק, בכל תעצומות נפשו, את תאוות הבשרים ההומוארוטית שלו, מה שכמובן מסביר את יחסו העוין לנשים בחייו הבוגרים ומנכיח אף יותר, במעין איפכא מסתברא, את הטון ההומוארוטי שביצירותיו. וכו'.

השתובבות? פרי מטיל ספק.
אורי ניסן גנסין

אך האמת המרה היא שהעניין רחוק מלהיות משעשע. החוקרים שמניתי לעיל אינם בני כת תימהונים נידחת, כי אם מבכירי האקדמאים בחוגי הספרות בארצנו. ראשי חוגים ובעלי שררה ומקבלי שכר ומחלקי פרסים. ואת מה שהאנשים הללו כותבים בספר היום, לומדים הסטודנטים, אותם עגלים רכים, הנעדרים כל כושר שיפוט עצמאי, כעובדה מוגמרת למחרת (ולמעשה כבר אתמול), ושבים למחרתיים כדוקטורנטים זוחלים, ההולכים ומידשנים, ומלמדים זאת (עדיין בלא כל כושר שיפוט עצמאי) בעצמם, כעובדה מוגמרת, וחוזר חלילה.

המצב נעשה כמובן גרוע שבעתיים כאשר אותן פרשנויות מחלחלות גם לשכבה הכותבת, וזו מתחילה בתגובה פבלובית כמעט לייצר טקסטים העונים על צורכי הפרשנות השגורה והנוחים להתקבל. התופעה מצריכה אמנם מאמר נפרד, אך יהרהר הקורא למשל בשירה "המזרחית" הצעירה, שכל כולה תוצר של שיח אקדמי, ושמיילים כגון "הסללה" מופיעות בין שורותיה; או בתמות המרכזיות שבהן עוסקים על פי כלות פרס ספיר וחתניו. או לחלופין בריבוי יוצאי החוג לספרות של אוניברסיטת תל-אביב שמצאו את דרכם לעמדות מפתח ולמשרות עריכה בהוצאות הספרים

(דנה אולמרט, משה סקאל, יערה שחורי, עודד וולקשטיין, עדי שורק, נויט בראל הן דוגמאות מובהקות אך בהחלט לא יחידות) וברבים מן הספרים שהללו מביאים לדפוס וכותבים בעצמם.

אמנם הגבלתי עצמי במאמר זה לעסוק אך ורק בדיון סביב הלכות תשמיש המיטה אשר לסופרים העבריים, אך אל יטעה הקורא ולו לרגע: העניין עצמו אינו הדיון ההומוארוטי דווקא, כי אם הדרתו (כן: הדרה!) המוחלטת של הדיון האסתטי, הספרותי, האמנותי, שפינה את מקומו לטובת הסוציולוגיזציה הגורפת של חקר הספרות, לטובת חרושת-האחר וכל אשר מינורי (המזרחי, הגלותי, השבר/שסע/קרע, כל קשת הצבעים הקווירית למיניה), הקריאות הפוסט-קולוניאליסטיות והפוסט-ציוניות, וכיבוש הספרות בידי הכיבוש ויתר מרעין בישין.

לאמור, לימודי הספרות נעשו ללימודי פרקטיקות קריאה (וכתיבה) מתועלות אידיאולוגיות – תמיד אותה הפרקטיקה ותמיד אותה האידיאולוגיה (המתנגדת לכאורה לאידיאולוגיה) – והטקסט הפרשני, אם אפשר לכנות כך דבר מה הפועל תמיד על דרך הנחת המבוקש, תפס את מקומו של המקור.⁸ נדמה לי שדבריו של יצחק לאור (שהוא דוגמה ומופת לאדם שעודד את הגולם, קרי השיח, וזה קם לבסוף גם עליו במין צדק פואטי) על ספרו של גלזומן 'הגוף הציוני' מסכמים, פחות או יותר, את מצבו של חקר הספרות העברית כיום:

"בלי פוקו אין ספר".⁹

ב.

חלף כמעט עשור מאז ראייתי את מנחם פרי לכתב העת הצנום והסאטירי שערכתיו או, 'כתם'. ישבנו בפאב רועש בנווה-צדק ומנחם הזמין אותי לצמד כוסיות של ויסקי משובח ('גלנפידיך') על חשבוננו, לא עניין של מה בכך בשביל משורר צעיר, והתלונן על מכאובים ותחלואים שאחזו בו באותם ימים והיה פשוט מקסים. באותו ריאיון – שעסק, אגב, גם במינויו הטרי של מיקי גלזומן לתפקיד ראש החוג לספרות באוניברסיטת תל-אביב ("הוא לא הכפיל שלי וגם לא הממשיך שלי. מה שראש חוג עושה היום זה... יש הרבה חורים בחומה... והוא צריך לסתום כמה... החוג היום לא ממשיך את החוג שנוסד ב-68'. החוג לא הולך היום בכיוון הנכון") – אמר לי פרי את הדברים הבאים:

מגדריות היא אחד הדברים הכי נוראים שקורים לספרות. אבל זה לא מיוחד רק לארץ. [זו] השתלטות של אידיאולוגיה; אידיאולוגיה שכשלעצמה היא מאוד מכובדת – אבל מה לזה ולספרות? אתה היום לא יכול לכתוב רומאן עם אישה פסיבית ולא מודעת שבעלה מכה אותה, כיוון שיתקפו את הספר, משום שכל אישה היא סמלית, היא מייצגת את האישה; ולא איזושהי אישה ריאלי, הרי יש הרבה כאלו, אלא את האישה הראויה. וזה ריאליזם

סוציאליסטי. הביקורת הפכה להיות ז'דנוביסטית והספרות כנועה לה. כל הפוסטים [פוסט-דוקטורנטים] האלה, שמעריכים רק טקסטים שמתאימים להם לתיאוריה, מוצאים בכל רומאן את אותו הדבר. זה משעמם – אלו לא החוויות של קוראים, זה שיח שקיים רק בתוך האקדמיה. אנשים עדיין קוראים ספרים בשביל דמויות, ושירה בשביל אימאז'ים. ועכשיו הדור הצעיר לא מספיק אמביציוזי להמציא משהו חדש, הוא מייבא דברים, הוא מייבא לספרות העברית את הדבר האחרון שקרה בצרפת. הדקונסטרוקציה באה מצרפת כמו שמסעדות סיניות באו מסין: האקדמיה במדעי הרוח בכל האוניברסיטאות, במיוחד בספרות, נפלה קרבן והולכה שולל אחר הזרמים האמריקאיים. זה מגיע לכאן מאמריקה גם אם זה עובר בצרפת.

האמת היא שלא יכולתי לנסח זאת טוב יותר. דבריו של פרי, דברים של מישהו "מבפנים", בדבר האסון הגדול שפקד את מדעי הרוח בישראל, היו לי לנחמה גדולה ועוררו בי את התקווה כי לא הכול אבוד, כי לא הכול לקו בעיוורון הממאיר, כי הדור הוותיק – אותם דינוזאורים מעובי-עור מנוגע – עמיד בפני ההבלים ורעות הרוח של רוח השעה.

מה יש לו בחייו מלבד ליישר קו.
פרופ' מנחם פרי. צילום: יונתן בלום

על כן, תוכלו ודאי להבין מדוע אחזה בי תדהמה למקרא ספרו החדש של מנחם פרי (הנפתח בהקדשה [ההומוארוטית?]) הלבבית ובתודה "למיקי גלזמן – שבזכותו נכתב הספר הזה. בזמנים שהיו קשים לי היה הוא המלאך 'שהיכהו ואמר לו גדל'" "שב עלי והתחמם: הדיאלוג ההומוארוטי בין ברנר לגנסיין – מיקרו-ביוגרפיה", ובו מבקש המחבר לשפוך לכאורה אור על אזורים מוצללים ביחסיהם המורכבים של צמד הסופרים (ובפרט על הצד של גנסיין); החל בימיהם בישיבה בפּוֹצ'פּ וכתבי העת הבתוליים שלהם, 'הפרח' ו'הקוף', דרך ימי לונדון הדרמטיים וספרוֹי 'ניסיונות' וחברות 'המעורר', ועד לנתק הסופי בין השניים.

במידה רבה, לפחות מבחינת קווי העלילה הכלליים, פרי מספר כאן סיפור, או מאגד יחדיו כמה סיפורים, שכבר סופר פעמים רבות בעבר (הוא נסמך בעיקר על הביוגרפיות של ברנר שחיברו יצחק בקון ואניטה שפירא, וכן על החיבור הבעייתי 'ברנר בלונדון' לאשר ביילין),¹⁰ והוא עצמו מעיד כי ספר זה "לא צמח בעקבות גילוי דוקומנטים חדשים, מכתבים או זיכרונות, המספקים חוליות שלו, אלא רק בעקבות סיבוב נוסף של קריאת החומרים הקיימים, סיבוב שמנצל שאריות, פסולת ששיירו הקריאות הקודמות" (עמ' 19).

ומה בכל זאת תורם פרי לסיפור הזה? ובכן, בהיעדר "ראיות" חדשות, לא נותר לפרי אלא לתבל את הטקסט במיני בדותות ולהטעינו ברמזים הומוארוטיים, כפי שמדגים היטב צמד הציטוטים הבאים. עיקרו של עניין הוא גנסיין הקורא באוזני ברנר את שירו

של ביאליק 'ביום קיץ, יום חום', ובייחוד את צמד הבתים הזה: "בֵּיתִי קֶטָן וְדָל, בְּלִי מְכֻלּוּלִים וּפְאָר, / אֶךְ הוּא חָם, מְלֵא אֹר וּפְתוּחַ לְגֶר, / עַל הָאֶח בַּעַר אֵשׁ, עַל הַשְּׁלֶחֶן הַנֶּר – / אֶצְלִי שֵׁב וְהִתְחַמֵּם, אֶח אֲבָד! // וּבְהִשְׁמַע מִלֵּל סוּפַת לֵיל קוֹל פְּאוֹב, / זָכַר נִזְכָּר עֲנוֹת רֵשׁ גּוֹעַ בְּרַחוּב, / וּלְחֻצְתֶּיךָ אֶל לֵב, רַעִי, אֶחֱי הַטּוֹב – / וְרִסִּים נֶאֱמָן אֹרִיךָ עֲלֶיךָ".

ובכן, במאמרו "אורי ניסן" מתאר ברנר את האופן התיאטראלי שבו הקריא לו גנסין שיר זה:

"ביתי קטן ודל, בלי מכלולים ופאר" – צהל הוא והשתובב, ומתוך השתובבות "ישב אצלי וחיממני" בשעת אמירת פסוק "אצלי שב והתחמם", חיקה "סופת ליל קול כאוב", תיאר בפישוט ידיים ורגלים את "ענות רש גוע ברחוב", קפץ, התנער ו"לחצני אל לבו", "רעו, אחיו הטוב".

והנה, כך מתאר זאת פרי:

וגנסין (בן העשרים ואחת), ספק-משתובב, כמדגים את שירו של ביאליק, התיישב לפתע, אגב הדקלום, ונצמד אל ברנר (בן התשע-עשרה), וגיפף ו"חימם" אותו, ופשט את ידיו ואת רגליו להדגמת שורה נוספת, וקפץ על רגליו וחיבק את ברנר, את "רעו, אחיו הטוב", לחץ אותו אל לבו. (עמ' 15)

ההבדלים אמנם קטנים, אלא שלפתע "צהל הוא והשתובב, ומתוך השתובבות" נעשה פתאום ל"וגנסין (בן העשרים ואחת), ספק-משתובב". פתאום, בגרסת פרי, יש מאין, או אולי מבין השיירים, התגנב לו ספק. "ומתוך השתובבות" ישב אצלי וחיממני" בשעת אמירת פסוק "אצלי שב והתחמם", כתב ברנר, ואילו אצל פרי כל העניין נשמע כמו תיאור של הטרדה מינית וגנסין "נצמד אל ברנר (בן התשע-עשרה), וגיפף ו"חימם" אותו". גם שורות שירו של ביאליק "ענות רש גוע ברחוב", "רעו, אחיו הטוב", המצוטטות אצל ברנר, נשמטות כאן מן התיאור, כפי הנראה משום שאינן משרתות את האג'נדה.

על כל פנים, מששכחו תדהמתי, חמתי ואכזבתי, ונתרכך לבבי, החלו מתנגנות בראשי מילותיו הידועות של דוד אבידן "אדם זקן מה יש לו בחייו", ואליהן נתלוו מיד, כמעין תשובה, מילים נוספות – מוצלחות פחות, אך טראגיות לא פחות – משלי: "מלבד ליישר קו". ויישור הקו הזה, שבעצמו כבר נעשה לתופעה מדאיגה המצריכה דיון נפרד,¹¹ הוא הורתו של ספר זה. לפנינו ניסיון אחרון, מבויש ונואש, של מי שהיה פעם מלך וכיום הודח מן הבון-טון המחקרי בידי "פוליטיקת הזהויות" או בשמה המקוצר "השיח" – לשוב לאור הזרקורים ולגרור איתו לשם גם את מרכולתו הוותיקה והמאובקה ("תורת הפערים", "השיר המתהפך", "הקריאה המקסימלית", "סף המיצוי" ושאר מונחים) ארוזה במעטפת צבעונית עכשווית, כלומר עטופה כגופה בדגל הלהט"בי.¹²

לא בכדי השתמשתי בשם התואר "מבויש". ניכר כאן מאמץ לא קטן (וחסר תועלת לחלוטין) מצד פרי להסוות ולו במעט (עד כמה שכותרת הספר מאפשרת לעשות כן) את צעדיו, על גבי השביל הוורדרד המצויר על כריכת הספר, בדרכו ליישור הקו. כך למשל, מסופר לנו שמדובר כאן במיקרו-ביוגרפיה: ז'אנר חדש יחסית ואופנתי למדי בקרב אקדמאים אמריקנים (וכאמור "זה מגיע לכאן מאמריקה גם אם זה עובר בצרפת"),¹³ נגזרת של המיקרו-היסטוריה,¹⁴ ובמסגרתו – באורח זהה כמעט למהלך הנהוג במסגרת השיח הדה-קונסטרוקטיבי – מציבים במרכז המחקר או הסיפור הביוגרפי "זוטות אקראיות וטפלות", כמאמר פרי, ש"יצטברו וילכו ויתלכדו תחת הנמקותיה של מערכת ההיפותוזות הזאת, ויינתן להם כוח של רמזים השולחים אותנו לאספקטים מרכזיים, שתוקים" (עוד מילה מן הלקסיקון הפוסטי).

אותה נבירה בשיירי שייריהם של סופרים – שלאחדים מאתנו תזכיר חולדה רטובה במקרה הטוב, או עיתונאי-צהבהב המחטט בפחי הזבל של מפורסמים בחיפוש אחר כלי-תשמיש משומשים במקרה הרע – מתגלה אצל פרי כשלשלת במסורת נאצלת הרבה יותר: הבלש – ז'אנר נוסף שזוכה להאדרה ונהנה מאופנתיות באקדמיה בשנים האחרונות, בין היתר, ובעיקר, בעקבות דברי לאקאן ושאר פסיכואנליטיקאים על אדגר אלן פו ועל הז'אנר בכללו.¹⁵ ולמען הסר ספק, כבר בפתח הספר פרי ממצב את עצמו בטווח הזה באמצעות צמד ציטוטים: האחד של פרויד, המדבר בשבח הפרקטיקה של איוואן ל'מוליב' ש"קרא להסיט את המבט מהרושם הכללי ומן המהלכים המרכזיים של ציורים, והטעים את חשיבותם המיוחדת של פרטים משניים, של זוטות, כגון אופן עיצוב ציפורני-האצבעות", והאחר מתוך 'תעלומת מארי רון'ה' לאדגר אלן פו; ואם זה לא היה ברור מספיק, הנה באחת מהערות השוליים מסביר פרי כי ה"פרוצדורה" המשמשת אותו לחשוף אספקטים מרכזיים לכאורה אך "שתוקים" ביחסי ברנר-גנסין, היא למעשה אותה "הפרוצדורה של דופן, גיבורו של אדגר אלן פו, ושל שרלוק הולמס".

ובכן, אדגר אלן פו, ארתור קונאן דויל ומנחם פרי. לא פחות. ואם ציינתי קודם לכן שהטקסט הפרשני תופס את מקומו של המקור, הרי במקרה דנן, גם הפרשן מבקש לתפוס את מקומו של הסופר, ועל כך תעדנה גם הסכמותיהם של גדולי הדור וראשי הממליכים לחיבור זה:

"בכישרון סיפורי מובהק פורש לפנינו פרי עלילה רבת ניואנסים ועשירת תגליות. החיים והספרות נארגו ביד האמן שלו לטקסט רב-ההודים... הצטרפו כאן יחד לחוויית קריאה מאלפת ומרגשת". (פרופ' אבנר הולצמן)

"עבודה של סופר מדהים, שיוצרת רצף סיפורי מזהיר. קול הסופר הוא בו-בזמן קול של היסטוריון דקדקן, נובר בקטגוריות, שדווקא הדינמיקה שלו בתוכן, נדידתו בתוך העובדות,

היא הסיפור. איזו תנופה! תגליות בכמויות נופלות בצלצול כמו מטבעות ממכונת מזל. זהו שיעור ביצירתיות. צעד חדש לגמרי בחייו הרוחניים של פרי". (פרופ' אריאל הירשפלד)

"פרי מספר סיפור-קריאה מזהיר המוכיח כי קריאה מקורית היא מעשה אמנות לכל דבר ועניין". (פרופ' מיכאל גלזמן)

"בתנופת סיפור וירטואוזית מעורר מנחם פרי לתחייה את מסכת יחסיהם הסוערת והאפלה של ברנר וגנסין. מלאכת הכתיבה כאן היא מעשה חושב של בלש ופסיכולוג וסופר גם יחד". (דויד גרוסמן)

כפי שרואות וקוראות עיניכם, אחד הדגשים העיקריים של דברי ההסכמה שהובאו לעיל (לא זכורה לי במהלך חיי הקצרים התגייסות "בכירים" שכזאת לצדו של סופר) עניינו כוחו המספר של מנחם פרי, התגלותו כ"סופר מדהים" (!), מעשה האמנות שלו וכו'. לא עוד פרופסור לספרות, כי אם "בלש ופסיכולוג וסופר גם יחד" (!). ודגש זה גם כן, כך נדמה, בא לכסות על צעדיו הנואלים של פרי בדרך ליישור הקו; כאילו ביקש לומר, זו אינה עבודה של אקדמאי, זה אינו מחקר, כי אם יצירה ספרותית שכל כולה ליסנציה פואטיקה (חירות המשורר), צעד חדש בחייו הרוחניים של המחבר, ואין לשפוט אותו ברותחין או לבחון אותו בכלים המקובלים.

להלן הצצה ל"תנופת הסיפור הווירטואוזית" של פרי:

הסימביוטיות גורמת לכל אחד מבני-הזוג לדגם ולעצב את פרטי חייו אל מול פרטי חייו של חברו וכך לטפח, אולי מבלי משים, לא רק אנלוגיה בפרטים מרכזיים, מהותיים, אלא אף להדק אותה באמצעות פרטים צדדיים, עד שניתן להבחין בחייהם בקומפוזיציה מן הסוג שנהוג בדרך-כלל לגלות ברומאנים. הסיפור-העצמי של האחד מקיים אפוא יחסים אינטרטקסטואליים אינטנסיביים עם הסיפור-העצמי של האחר. אבל במקרה המיוחד של ברנר וגנסין התמונה האינטרטקסטואלית מורכבת יותר.

אין ספק, מנחם צ'צ'קס פרי. או שמא נדדה דעתי והייתי אמור בכלל ללכת שבי אחר הדיון הארוך בשאלה אם שגיאת הגהה שנמצאה ב'מעורר' היא "טעות שכל-כולה החלפת ה"א ביו"ד ... התרשלות הגהה אקראית וקלת-ערך של גנסין", או שמא אפשר שמדובר ב"רוח הפסיכופתולוגיה של חיי יום-יום", היינו, ב"פעולה אגרסיבית לא-מודעת של גנסין נגד ברנר, או לחלופין, במעשה אגרסיבי-פסיבי מודע ... (אני מקווה ששברי הציטוטים הללו אינם גורעים מתנופת הסיפור).

ואולי הגדולה, אותה "חויית קריאה מאלפת ומרגשת" שוכנת בכלל בניית הפרוזודי המעמיק (אף כי אינו מחדש דבר) לשירו של ביאליק 'ביום קיץ, יום חום, ובשורות כגון: "הרגל האנפסטית נגמרת בהרמה ואילו מרבית המילים מסתיימות אחריה, בהברה לא-מוטעמת, ולכן הן גולשות לרגל המשקלית הבאה, ועד מהרה נשמע האנפסט האשכנזי כשורה אמפיברכית בתוספת של הברה (השפלה) בתחילת השורה

(השוו למשל את 'ביום קיץ, יום חום' למרבית השורות של 'גבעולי אשתקד'). אבל ב'ביום קיץ, יום חום' מפציע האנפסט אצל ביאליק לראשונה במלוא הדרו"; או בתובנות הנשגבות לנוכח שורות שיר כגון: "בְּשִׁמְמוֹן הַזֶּה אֶחְפֵּץ בְּדָד הַיּוֹת" – "היינו מצפים שבעונת הסתיו העגמומית יהיה המשורר זקוק במיוחד לחברה האינטימית המסייעת של ידידו, אך מסתבר שההפך הוא הנכון. במקום 'בוא אליי' אנו עדים כעת ל'בי, עזבני לנפשי'. הסתיו אינו ממוקם כאן במקומו הכרונולוגי, בין הקיץ לחורף, ודבר זה אינו מאפשר להבין את העונות כמטפורות קונצפטואליות בסיסיות לשלבי החיים".

או שמא מצויה החוויה בגווילי חכמה סוחפים כגון: "מבנה 'המציאות' שהתקבלה כתוצאה מהחלטה זו – עם ההתלכדויות המרהיבות שבה, האנלוגיות והתקבולות-הניגודיות, הסצנות המשקפות סצנות אחרות, הלייטמוטיבים והפרטים הצדדיים המהדהדים פרטים מרכזיים – הלך והזכיר מארג פרטים שנוהגים למצוא ברומאנים. האם חשפנו או שיחזרנו בכך איזה מבנה סמוי, איזו 'אמת' חבויה, או שמא יצרנו אותם? האם ביצענו רקונסטרוקציה או כווננו קונסטרוקציה? האין התופעה שהתיימרנו לתאר אך תוצר-לוואי של האסטרטגיה התפיסתית שלנו?". וכיצא באלה.

אך אני כמובן חוטא לספרו של פרי (ואולי, במחשבה שנייה, אין זה אלא תוצר-לוואי של האסטרטגיה התפיסתית שלי?). הרי יכולתי לשבח את עבודת הליקוט הנוקדנית של המחבר, או את הציטוטים היפים שהוא מביא ממכתביהם ומכתביהם של ברנר, גנסין ובני תקופתם, ואפילו, בהתקף של רצון טוב, ייתכן שהייתי חולק דברי-שבח לאחדות מהשערתיו המופרכות – והקריאה שלי בו רחוקה מלמצות את הטקסט. אך אם יורשה לי להשתמש בטיעון ההגנה של פרי עצמו, הרי "קריאה כזו נשפטת לאור תוצאותיה – האם הן משמעותיות ומעניינות; אי-אפשר לומר שנכון או לא-נכון לבצע אותה".¹⁶ והאמת היא, אם כבר, שמסקנות "מחקרו" הנוכחי של פרי (איני מעז לכנות את זו התסלופת¹⁷ בשם יצירה ספרותית) מעניינות אותי כקליפת השום או כמאזווייהם המיניים "השתוקים" של סופרים מתים, והמשמעותיות שלהן אף פחותה מכך.

איני מוצא כל טעם להתווכח עם פרי על נכונותו, או היתכנותו, של פרט זה או אחר. הקריאה שלי בספר זה היא קריאה אתית גרידא. מה שמעניין אותי כאן הוא המוטיבציה. שהרי, אם בבדין עסקינן, אם ברקימת סיפור בלשי, מדוע מכל הנושאים שבעולם מצא לנכון הסופר, הליברל התל-אביבי הנאור, בשנת תשע"ז, בעשור השמיני לחייו, לכתוב דווקא "על הדיאלוג ההומוארוטי בין ברנר לגנסין"? למה זה טוב? את מי זה בדיוק משרת? אויה, לו רק הייתי בלש.

למנחם פרי יש זכויות רבות וגדולות בספרות העברית (לצד אחריות גדולה גם ללא מעט נזקים ולתהליכי מסחור שעברו עליה) – אף לא אחת מהן קשורה להיותו פרשן או חוקר או סופר. את הישגיו הגדולים השיג פרי אך ורק ממקום מושבו על כס העורך

של 'סימן קריאה', כתב העת וההוצאה. זהו מפעל אדיר, שגם מתנגדיו הגדולים והמרים ביותר אינם יכולים להפחית מחשיבותו המכרעת. זוהי תפארתו של מנחם פרי, שספרו החדש, יותר משהוא סיפור "על הדיאלוג ההומוארוטי בין ברנר לגנסין", הוא סיפור על נפילתו של נפיל, שהיה, לעת שיבה, לתינוק שנשבה. נפילתו בשבי זה מאשררת באופן סופי את הידוע זה זמן מה: את חילוף המשמרות באקדמיה העברית, ואת היפוך התפקידים בין המורים לשעבר (פרי) לתלמידיהם (גלזמן) שעתה מוליכים אותם (ואף אפשר שאלה מדדים מרצונם החופשי),¹⁸ מובסים וחבולים וממלמלים מילים לא להם, בתקווה מכמירת לב, אנושית ומובנת, להישאר רלוונטיים, בתקווה להיות, רק עוד קצת, נאהבים – ולא דווקא באופן הומוארוטי.

הערה: ידוע לי היטב כי מאמרי ביקורת על מנחם פרי נוטים לעורר זעם קדוש בקרב עדת חסידיו וריבוא תלמידיו ושבעים מליציו ושאר לוחכי הפנכה. עשו עמי ועם עצמכם חסד, ובטרם ירתח דמכם עליכם גשו וקראו את מאמרו של פרישמן "איה האמת?...".

1. חיים באר, "המלצת קריאה: על 'פגישה עם משורר'", **הארץ ספרים**, 21.6.2016.
2. אריאל הירשפלד, **כינור ערוך: לשון הרגש בשירת ח"נ ביאליק**, תל-אביב: עם עובד, תשע"א, עמ' 48.
3. שם, עמ' 47.
4. דן מירון, **פרפר מן התולעת: נתן אלתרמן הצעיר – אישיותו ויצירתו, מחזור שיחות ראשון: 1910–1935**, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, תשס"א, עמ' 181.
5. דן מירון, "זה היה לא יותר משום דבר", **הארץ ספרים**, 14.4.2009.
6. מיכאל גלזמן, **הגוף הציני: לאומיות, מגדר ומיניות בספרות העברית החדשה**, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 2007, עמ' 117.
7. לעניין זה ראו עוד במאמרי "ליבי אינו במזרח ואנוכי לא קשור לספרות – או – כוס אורז על כוס וחצי מים. על 'שירה מזרחית', עכשיו ובעת האחרונה", **דחק ה** (2015), עמ' 621–636.
8. אין לי ספק שהטקסט ה"סנסציוני" של פרי, שאולי טוב היה לו פורסם בהמשכים באחד ממדורי סוף השבוע, יעורר עניין רב יותר מזה שמעוררים כיום כתביהם של ברנר וגנסין. אך גם אם לא, עצם כפיית הפרשנות (ובמילה פרשנות אין כוונתי לפעולה הקוגניטיבית המובנת מאליה, כי אם לתופעה האקדמית) על
9. יצחק לאור, "פוקו לא התאים לספר, אבל בלי פוקו אין ספר", **הארץ ספרים**, 1.8.2007. את השם פוקו ניתן להמיר לפי הצורך בשמות דרידה / לאקאן / דלו / באטלר / קריסטבה ושות'.
10. אשר ביילין, **ברנר בלונדון: סיפור זיכרון** (מהדורה מוערת בעריכת מנחם פרי), תל-אביב: הקיבוץ המאוחד / ספרי סימן קריאה, 2006. ספרו של ביילין הוא מסמך מרתק, אך קשה שלא לחוש בנימה הארסית של המחבר כלפי ברנר ובאיזה אי-צדק שנעשה שם. חוששני שפרי מאמץ בספר הזה משהו מאותו ארס, איזה חוסר הבנה. לנפשו של הסופר הגדול, איזה בוז מובנה לעמדה הברנרית.
11. סימנים ליישור הקו בקרב הדור הוותיק הם כבר דבר שבשגרה. ראו למשל את אחרית הדבר של דן מירון באסופת שיריו של דורי מנור **אמצע הבשר** (ירושלים: מוסד ביאליק, תשע"ב); או את האופן שבו נטש חיים גורי, בתזמון מוחשב, את ה"נרטיב" הציני, שעל גבו בנה קריירה – כאשר, ממש לאחרונה, סירב בכל תוקף לקבל את פרס היצירה הצינית.
12. נדמה כי פרי סבור שאם יכתוב מספיק פעמים את הצירוף "סף-המיצוי" תשתכח מלבו של הקורא

- דוגמאות.
15. וראו בהקשר זה את דברי לאקאן על 'המכתב הגנוב' של פו ואת דברי דרידה על דברי לאקאן בעניין, או את *It Didn't Mean Anything: A Psychoanalytic Reading of American Detective Fiction* (2008) מאת ריצ'ארד הו (Howe), או את מאמרו של עידן צבעוני "הרומן הבלשי – טקס גילוי הגופה" (כתב העת *רסלינג* 4, 1998), או, אפרופו יישור קו, את מסתו של דן מירון "כומרריה בישראל: כמה הערות בעניין הסיפור הבלשי ומקומו בתרבות הישראלית" (כתב העת הו!, כרך 3, 2006), או, לאחרונה ממש, את **אני ואומר לכם שאני מת!**, מסה על אדגר אלן פו מאת עודד וולקשטיין (תל-אביב: רסלינג, 2016), ועוד אינספור דוגמאות.
16. אני כמובן חומד כאן לצון. אין ספק שסוגיית הנכון והלא נכון היא סוגיה אתית מן המעלה הראשונה. אך מה לאתיקה ולספר זה? ומה לאתיקה ולקריאות מגדריות/מגוריות (שהן לעולם, כל עוד בספרות עסקינן, קריאות מזיקות ולא נכונות המצרות את המשמעות ומציבות מצג-שווא באמצעות העתקת השוליים למרכז). או בניסוחו המיפה של פרי: "הסיפור המומצא שסיפרתי זכה, כאמור, לאישושו עקב השינויים שחולל במעמדם של פרטים ושל 'עובדות' כפי שהופיעו בסיפוריהם של ברנר-וגנסין שגוללו ביוגרפים וחוקרי ספרות שקדמו לי. הצגתי אותו כפרי החלטה להעלות את סף-המיצוי של פרטי הקורפוס הרלוונטי, החלטה שאפשר להצדיק אותה רק בדיעבד, לאור אופיין ואיכותן של התוצאות שהיא מפיקה".
17. אולי מתוך רצון לעוצמה, רצון לשמר עמדות כוח והשפעה. מוצאה חן בעיניי השערות של ידיד שסבר כי יש כאן ניסיון מצד פרי "לבנות אסכולה ברוורס".
- העובדה שנושא ספרו הוא הדיאלוג ההומוארוטי בין ברנר לגנסין, וכי זה יאות להאמין שאין זה אלא המשך ישיר של מחקריו הקודמים של הבעל-מחבר.
13. וראו למשל את המיקרו ביוגרפיות המצליחות שחיבר פרופ' ג'יימס שפירו מאוניברסיטת קולומביה – 1599: *A Year in the Life of William Shakespeare* ו-*1606: William Shakespeare and the Year of Lear*. או את הציטוט הבא, ששם הספר שהוא לקוח ממנו, *Enterprising Women: Gender, Race, and Power in the Revolutionary Atlantic*, מעיד היטב על השדות שפרי פוסע בהם, ועל האג'נדה של המיקרו-ביוגרפיה: "המיקרו-ביוגרפיה מאפשרת להיסטוריון לחקור את הזיקות בין סיפורי חיים של יחידים לבין האירועים הסוציו-אקונומיים-פוליטיים הכלליים יותר שיחידים אלה היו חלק מהם".
14. פרי רואה עצמו בספר זה גם כמי שהולך, מבחינה מתודית, בעקבות קרלו גינצבורג (חובב שרלוק בעצמו), ההיסטוריון האיתלקרי-יהודי האתאיסט ואחד מאבות המיקרו-היסטוריה. המתודה של גינצבורג ("אני רואה את עצמי כהיסטוריון רדיקלי, כלומר, מנקודת מבט אינטלקטואלית, כהיסטוריון מן האגף השמאלי" [Radical History Review, 1986]) מתאימה לחוקרי המגדר (זה התואר היאה כעת לפרי) ככפפה ליד. ובהקשר זה ראו גם את המחקר המיקרו-היסטורי של ג'ודית ק' בראון, הנחשב ליצירת מופת בתחום המיקרו-היסטוריה, מעשים מגונים: חייה של נזירה לסבית בימי הרנסאנס באיטליה (מאנגלית: מירי אליאב פלדון, תל-אביב: חרגול, 2002), או את ספרה של קרולין סטידמן (Steedman), שנסתייעה בזיכרונותיהם של בני משפחתה לצורך, כמה מפתיע, דיון תיאורטי בסוגיות של זהות מגדרית, *Landscape for a Good Woman* (1987). ועוד אינספור